

Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра біології, здоров'я людини та фізичної терапії

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

БК 49 Антропологія

Галузь знань: 09 Біологія
Спеціальність: 091 Біологія та біохімія
Освітня програма Біологія
Факультет психолого-природничий

2025-2026 навчальний рік

Робоча програма з «Антропології» для здобувачів вищої освіти
За освітньою програмою «Біологія»

Мова навчання : українська

Розробники: Марциновський В.П., к.б.н., професор кафедри біології,
здоров'я людини та фізичної терапії

Робоча програма затверджена на засідання кафедри біології, здоров'я
людини та фізичної терапії

Протокол від “24” червня 2025 року № 7

Завідувач кафедри біології, здоров'я людини та фізичної терапії

Завідувач кафедри

Інна Сяська

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією психолого-
природничого факультету

Протокол від “26” червня 2025 року № 5

Голова навчально-методичної комісії

Ірина Трохимчук

©Марциновський В.П., 2025 рік

©РДГУ, 2025 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 3	09 Біологія	Вибіркова	
Модулів - 1	Спеціальність 091 Біологія	Рік підготовки	
Змістовних модулів - 2		2-й	2-й
Індивідуальне науково- дослідне завдання		Семестр	
Загальна кількість годин – 90 год.		3-й	3-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 30 год. самостійної роботи – 60 год.	Освітній рівень бакалаврський	16 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	4 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		60 год.	82 год.
		Індивідуальні завдання	
		Вид контролю	
		Залік	
Анатомія людини			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни: є закладання підвалин розуміння природи людини, висвітлення морфофізіологічних ознак серед населення земної кулі, процесу походження людини, расогенезу та етногенезу..

Завдання вивчення дисципліни: ознайомлення з біологічною історією людини; ознайомлення з матеріальною й духовною культурою викопних і сучасних людей; формування системи знань про людину.

Після завершення даного курсу здобувач вищої освіти буде знати:

- - біологічну історію людини;
- - матеріальну й духовною культуру викопних і сучасних людей;
- - одонтологічні особливості людей;
- - гематологічні особливості людей;
- - дерматогліфічні особливості людей.

вміти:

- досліджувати людину за допомогою соматоскопії та антропометрії;
- - знаходити антропометричні точки на тілі;

- - визначати пропорції тіла;
- - визначати типи пальцевих візерунків;

- - опрацьовувати відповідну наукову літературу.

Загальні компетентності:

ЗК02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК03. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК07. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК08. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК09. Здатність до самоаналізу, самооцінки, самокритичності, самореалізації та самовдосконалення.

Фахові компетентності

ФК02. Здатність демонструвати базові теоретичні знання в галузі біологічних наук та на межі предметних галузей.

ФК03. Здатність досліджувати різні рівні організації живого, біологічні явища і процеси.

ФК05. Здатність до критичного осмислення новітніх розробок у галузі біології і професійній діяльності.

ФК06. Усвідомлення необхідності збереження біорізноманіття, охорони навколишнього середовища, раціонального природокористування.

ФК07. Здатність до аналізу будови, функцій, процесів життєдіяльності, онто- та філогенезу живих організмів

ФК09. Здатність аналізувати результати взаємодії біологічних систем різних рівнів організації, їхньої ролі у біосфері та можливості використання у різних галузях господарства, біотехнологіях, медицині та охороні навколишнього середовища.

3. Очікувані результати навчання

Відповідно до освітньої програми «Біологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання:

ПРН07. Володіти прийомами самоосвіти і самовдосконалення. Уміти проектувати траєкторію професійного росту й особистого розвитку, застосовуючи набуті знання.

ПРН08. Знати та розуміти основні терміни, концепції, теорії і закони в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей.

ПРН09. Дотримуватися положень біологічної етики, правил біологічної безпеки і біологічного захисту у процесі навчання та професійній діяльності.

ПРН10. Знати основи систематики, методи виявлення та ідентифікації неклітинних форм життя, прокаріот і еукаріот й застосовувати їх для вирішення конкретних біологічних завдань.

ПРН12. Демонструвати знання будови, процесів життєдіяльності та функцій живих організмів, розуміти механізми регуляції фізіологічних функцій для підтримання гомеостазу біологічних систем.

ПРН19. Застосовувати у практичній діяльності методи визначення структурних та функціональних характеристик біологічних систем на різних рівнях організації

ПРН21. Аналізувати інформацію про різноманіття живих організмів.

ПРН 5. Уміє оперувати базовими категоріями та поняттями спеціальності.

ПРН 13. Знає біологічну термінологію і номенклатуру, розуміє основні концепції, теорії та загальну структуру біологічної науки.

ПРН 18. Знає роль живих організмів та біологічних систем різного рівня у житті суспільства, їх використання, охорону, відтворення.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. ВСТУП. МЕТОДИКА АНТРОПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу «Антропология».

Короткий історичний нарис розвитку поглядів на походження людини. (2 год.)

Вступ. Предмет і завдання курсу "Антропология".

Короткі відомості з історії розвитку антропологічних знань за античності, середньовіччя, сучасності. Видатні антропологи світу та України.

Тема 2. Антропометрія та антропоскопія. Антропометричні точки. (2 год.)

Антропоскопія. Соматоскопія. Волосяний покрив і пігментація. Будова голови, обличчя, тіла.

Антропометрія. Антропометричний інструментарій. Головні напрями антропологічних студій. Визначення віку й статі за кістками скелета.

Краніометрія та краніоскопія. Краніометричні точки. Вимірні та описові ознаки черепа. Реконструкція обличчя за черепом.

Остеометричні дослідження. Визначення довжини тіла за кістками скелета.

Методика збирання і транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок. Система обліку й архівації палеоантропологічних даних.

Тема 3. Одонтологія.

Одонтологічні дослідження. Розповсюдження одонтологічних ознак у популяціях світу. Одонтологічні ознаки українців.

Тема 4. Дерматогліфіка. Дерматогліфічні характеристики. Розповсюдження дерматогліфічних ознак у популяціях світу. Дерматогліфічні ознаки українців.

Тема 5. Гематологія.

Гематологічні ознаки. Розповсюдження гематологічних ознак у популяціях світу. Гематологічні ознаки українців.

Змістовний модуль 2 СУЧАСНЕ ЛЮДСТВО: ЄДНІСТЬ, РІЗНОМАНІТТЯ, ПОХОДЖЕННЯ

Тема 6. Міжгрупова мінливість морфофізіологічних ознак

Порівняння конституціональних особливостей популяцій у світі. Розміри голови й будова обличчя. Зріст, пропорції, вага тіла, фізичний розвиток. Поняття про конституцію людини. Класифікація конституцій за М.В. Чорноручьким: вузько-довгий (астенічний), середній (нормостенічний) і коротко-широкий (гіперстенічний). Класифікація конституцій за Сіго: м'язовий, респіраторний, дигестивний, церебральний. Визначення конституційного типу будови тіла за індексом Піньє. Антропологічний склад українського народу.

Антропометричні точки тіла. Пропорції тіла. Основні типи пропорцій тіла (за Башкировим): доліхоморфний, брахіморфний, мезоморфний.

Тема 7. Антропогенез

Еволюційні попередники людей та ранні етапи антропогенезу. Формування людини сучасного фізичного типу. Архантропи. Палеоантропи. Неоантропи. Рушійні сили антропогенезу. Гіпотези походження людини.

Тема 8. Загальні уявлення про раси

Принципи расових класифікацій. Класифікація рас за Й.Денікером, Е.Ейкшедтом. Морфологічна характеристика основних расових груп. Співвідношення расових, етнічних та лінгвістичних характеристик.

Антропологічна структура населення земної кулі: Європа, Азія, Америка, Африка, Австралія та Океанія.

Походження рас. Сучасна наука про виникнення расових відмінностей людства. Вплив зовнішнього середовища на формування расових ознак. Географічна ізоляція та змішування як чинники расогенезу. Зміни расових ознак та їхніх комплексів у ході соціально-економічного розвитку людства. Наука проти расизму.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовний модуль 1. ВСТУП. МЕТОДИКА АНТРОПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.												
Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу «Антропологія».	8	2				6	7	0,5	0,5			6
Тема 2. Антропометрія та антропоскопія. Антропометричні точки.	10	2	2			6	11	0,5	0,5			10
Тема 3. Одонтологія.	10	2	2			6	10,5	0,5				10
Тема 4. Дерматогліфіка.	10	2	2			6	10,5		0,5			10
Тема 5. Гематологія.	10	2	2			6	11	0,5	0,5			10
Разом за змістовним модулем 1	48	10	8			30	50	2	2			46
Змістовний модуль 2. СУЧАСНЕ ЛЮДСТВО: ЄДНІСТЬ, РІЗНОМАНІТТЯ, ПОХОДЖЕННЯ												
Тема 6. Міжгрупова мінливість морфофізіологічних ознак	14	2	2			10	14	1	1			12
Тема 7. Антропогенез	14	2	2			10	13	0,5	0,5			12
Тема 8. Загальні уявлення про раси	14	2	2			10	13	0,5	0,5			12
Разом за змістовим модулем 2	42	6	6			30	40	2	2			36
Усього годин	90	16	14			60	90	4	4			82
Модуль 2												
ІНДЗ		9	—	—		—		9	—	—	—	
Усього годин		9						9				

6. Теми семінарських занять

Не передбачено

7. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Соматоскопічні та антропометричні дослідження власного тіла.	2
2	Дослідження одонтологічних ознак у популяціях світу	2
3	Дослідження дерматогліфічних ознак у популяціях світу	2
4	Дослідження гематологічних ознак у популяціях світу	2
5	Порівняння конституціональних особливостей популяцій у світі.	2
6	Антропогенез. Гіпотези походження людини.	2
7	Антропологічна структура населення земної кулі.	2
Разом		14

8. Теми лабораторних занять

Не передбачено

9. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Короткий історичний нарис науки антропології. Вчені-антропологи світу.	3	5
2	Розвиток антропології в Україні. Вчені-антропологи України.	3	5
3	Визначення віку за кістками скелета. Визначення статі за кістками скелета. Визначення довжини тіла за кістками скелета.	4	6
4	Вимірні та описові ознаки черепа. Реконструкція обличчя за черепом.	3	5
5	Методика збирання кісткових решток людей під час археологічних розкопок. Методика транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок. Система обліку й архівації палеоантропологічних даних.	3	6
6	Одонтологічні дослідження.	3	6
7	Дерматогліфічні характеристики.	3	6
8	Гематологічні ознаки.	3	6

9	Антропологічна структура населення Європи.	4	6
10	Антропологічна структура населення Азії.	4	6
11	Антропологічна структура населення Африки.	4	6
12	Антропологічна структура населення Австралії та Океанії.	4	6
13	Сучасні гіпотези походження людини.	4	6
14	Креаціонізм. Шляхи його становлення.	3	5
15	Співвідношення расових, етнічних та лінгвістичних характеристик.	3	5
16	Вплив зовнішнього середовища на формування расових ознак.	3	5
17	Гіпотези про формування расових ознак.	3	5
18	Географічна ізоляція та змішування як чинники расогенезу.	3	5
Разом		60	82

10. Індивідуальні завдання

Орієнтовна тематика реферативних досліджень з навчальної дисципліни «Антропологія»

1. Розвиток антропології в Україні.
2. Видатні антропологи світу.
3. Видатні антропологи України.
4. Антропологічні особливості українського народу.
5. Антропологічний склад українського народу.
6. Методика збирання, транспортування та обліку кісткових решток людей під час археологічних розкопок.
7. Волосяний покрив і пігментація за соматометричними і соматоскопічними дослідженнями.
8. Закономірності розподілу волосяного покриву на тілі людей з різних регіонів континентів.
9. Закономірності пігментації тіла людей з різних регіонів континентів.
10. Методика одонтологічних досліджень та їх прикладне значення.
11. Географічні закономірності одонтологічних ознак.
12. Одонтологічні ознаки українців.
13. Методика дерматогліфічних досліджень та їх прикладне значення.
14. Географічні закономірності дерматогліфічних ознак.
15. Дерматогліфічні ознаки українців.
16. Методика гематологічних досліджень та їх прикладне значення.
17. Географічні закономірності гематологічних ознак.

18. Гематологічні ознаки українців.
19. Розвиток поглядів на походження людини.
20. Сучасні гіпотези походження людини.
21. Поняття про раси. Морфологічна характеристика основних расових груп.
22. Антропологічна структура населення земної кулі: Європа.
23. Антропологічна структура населення земної кулі: Азія.
24. Антропологічна структура населення земної кулі: Америка.
25. Антропологічна структура населення земної кулі: Африка.
26. Антропологічна структура населення земної кулі: Австралія та Океанія.
27. Сучасні погляди на виникнення расових відмінностей людства.
28. Расизм і роботоргівля.
29. Наука проти расизму.

11. Методи навчання.

- МН1 -словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- МН2 -практичний метод (лабораторні та практичні заняття);
- МН3 -наочний метод (метод ілюстрацій і метод демонстрацій);
- МН4 - робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- МН5 -відеометод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
- МН6 -самостійна робота (розв'язання завдань);
- МН7 - індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти.

12. Методи оцінювання.

- МО2 -усне або письмове опитування
- МО4 -тестування;
- МО6 - реферати, есе;
- МО7 - презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- МО9 - захист лабораторних і практичних робіт;
- МО10-залік.

13. Засоби діагностики результатів навчання (засобами оцінювання та методами демонстрування результатів можуть бути:

- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- завдання на лабораторному обладнанні, реальних об'єктах.

Види та методи навчання і оцінювання

Код компетентності і (згідно ОПП)	Назва компетентності	Код програмного результату навчання	Назва програмного результату навчання	Методи навчання	Методи оцінювання результатів навчання
ЗК02	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і	ПРН07	Володіти прийомами самоосвіти і самовдосконалення. Уміти проектувати	МН1 МН4 МН5	МО2 МО6 МО7

	досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.		траєкторію професійного росту й особистого розвитку, застосовуючи набуті знання.	MН6	МО10
		ПРН08	Знати та розуміти основні терміни, концепції, теорії і закони в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей.	MН1 MН2 MН4 MН5 MН6	МО2 МО6 МО9 МО10
ЗК03	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ПРН07	Володіти прийомами самоосвіти і самовдосконалення. Уміти проектувати траєкторію професійного росту й особистого розвитку, застосовуючи набуті знання.	MН1 MН4 MН5 MН6	МО2 МО6 МО7 МО10
		ПРН19.	Застосовувати у практичній діяльності методи визначення структурних та функціональних характеристик біологічних систем на різних рівнях організації	MН1 MН2 MН4 MН5 MН6	МО2 МО6 МО7 МО9 МО10
ЗК04	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.	ПРН07	Володіти прийомами самоосвіти і самовдосконалення. Уміти проектувати траєкторію професійного росту й особистого розвитку, застосовуючи набуті знання.	MН1 MН4 MН5 MН6	МО2 МО6 МО7 МО10
ЗК07	Здатність вчитися і	ПРН07	Володіти	MН1	МО2

	оволодівати сучасними знаннями.		прийомами самоосвіти і самовдосконалення. Уміти проектувати траєкторію професійного росту й особистого розвитку, застосовуючи набуті знання.	МН4 МН5 МН6	МО6 МО7 МО10
ЗК08	Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.	ПРН09	Дотримуватися положень біологічної етики, правил біологічної безпеки і біологічного захисту у процесі навчання та професійній діяльності.	МН1 МН2 МН6	МО2 МО7 МО9 МО10
		ПРН21	Аналізувати інформацію про різноманіття живих організмів.	МН1 МН2 МН6	МО2 МО7 МО9 МО10
ФК02	Здатність демонструвати базові теоретичні знання в галузі біологічних наук та на межі предметних галузей.	ПРН10	Знати основи систематики, методи виявлення та ідентифікації неклітинних форм життя, прокаріот і еукаріот й застосовувати їх для вирішення конкретних біологічних завдань.	МН1 МН2 МН4 МН6	МО2 МО4 МО9 МО10
		ПРН12	Демонструвати знання будови, процесів життєдіяльності та функцій живих організмів, розуміти механізми	МН1 МН2 МН3 МН4 МН6 МН7	МО2 МО4 МО7 МО9 МО10

			регуляції фізіологічних функцій для підтримання гомеостазу біологічних систем.		
ФК03	Здатність досліджувати різні рівні організації живого, біологічні явища і процеси.	ПРН19	Застосовувати у практичній діяльності методи визначення структурних та функціональних характеристик біологічних систем на різних рівнях організації	МН1 МН2 МН4 МН5 МН6	МО2 МО6 МО7 МО9 МО10
ФК05	Здатність до критичного осмислення новітніх розробок у галузі біології і професійній діяльності.	ПРН07	Володіти прийомами самоосвіти і самовдосконалення. Уміти проектувати траєкторію професійного росту й особистого розвитку, застосовуючи набуті знання.	МН1 МН4 МН5 МН6	МО2 МО6 МО7 МО10
		ПРН19	Застосовувати у практичній діяльності методи визначення структурних та функціональних характеристик біологічних систем на різних рівнях організації	МН1 МН2 МН4 МН5 МН6	МО2 МО6 МО7 МО9 МО10
ФК06.	Усвідомлення необхідності збереження біорізноманіття, охорони навколишнього	ПРН21	Аналізувати інформацію про різноманіття живих організмів.	МН1 МН2 МН6	МО2 МО7 МО9 МО10

	середовища, раціонального природокористуванн я.				
ФК07	Здатність до аналізу будови, функцій, процесів життєдіяльності, онто- та філогенезу живих організмів	ПРН12	Демонструват и знання будови, процесів життєдіяльності та функцій живих організмів, розуміти механізми регуляції фізіологічних функцій для підтримання гомеостазу біологічних систем.	МН1 МН2 МН3 МН4 МН6 МН7	МО2 МО4 МО7 МО9 МО10
ФК09	Здатність аналізувати результати взаємодії біологічних систем різних рівнів організації, їхньої ролі у біосфері та можливості використання у різних галузях господарства, біотехнологіях, медицині та охороні навколишнього середовища.	ПРН09	Дотримуватися положень біологічної етики, правил біологічної безпеки і біологічного захисту у процесі навчання та професійній діяльності.	МН1 МН2 МН6	МО2 МО7 МО9 МО10
		ПРН19	Застосовувати у практичній діяльності методи визначення структурних та функціональних характеристик біологічних систем на різних рівнях організації	МН1 МН2 МН4 МН5 МН6	МО2 МО6 МО7 МО9 МО10

14. Критерії оцінювання результатів навчання. Визначити за допомогою якісних критеріїв мінімальний пороговий рівень оцінки і трансформувати його в мінімальну позитивну оцінку. Зазначити використовувану числову (рейтингову) шкалу.

Критерії оцінювання результатів навчання:

Суми балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Рівень компетентн ОСТІ	Оцінка за національною шкалою	
					екзамен	залік
90-100	A	відмінно	здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить і опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні здібності	Високий (творчий)	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	здобувач вищої освіти вільно володіє теоретичним матеріалом, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре	зараховано
74-81	C	добре	здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, загалом самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, з-поміж яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок			
64-73	D	задовільно	здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, з-поміж яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)	задовільно	зараховано
60-63	E	задовільно	здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			
35-59		Незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно	не зараховано
1-34		незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів			

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів) одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за практичну діяльність; за ІНДЗ та оцінка за екзамен.

15. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне тестування та самостійна робота								ІНДЗ	Всього
Змістовний модуль 1					Змістовний модуль 2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	20	100
6	7	7	7	7	9	9	8		
Модульний контроль - 10					Модульний контроль - 10				

16. Методичне забезпечення

1. Неведомська Є.О., Маруненко І.М. Антропологія: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. - К.: КУ імені Бориса Грінченка, 2013. - 40 с.
2. Сегеда С. Антропологія: Навчальний посібник. - К.: Либідь, 2001.
3. Сегеда С. Антропологія: Навчальний посібник. - К.: Либідь, 2009.
4. Борисова О.В. Соціальна антропологія: підручник для закладів вищої освіти. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2021. 416 с.

17. Питання для підготовки до підсумкового контролю

1. Предмет і завдання курсу "Антропологія".
2. Короткі відомості з історії розвитку антропологічних знань за античності, середньовіччя, сучасності.
3. Видатні антропологісти світу.
4. Видатні антропологісти України.
5. Соматоскопія. Соматоскопічні дослідження власного тіла.
6. Волосяний покрив і пігментація.
7. Будова голови, обличчя, тіла.
8. Антропометрія. Антропометричний інструментарій. Антропометричні дослідження власного тіла.
9. Визначення віку й статі за кістками скелета.
10. Краніометрія та краніоскопія. Краніометричні точки. Вимірні та описові ознаки черепа. Реконструкція обличчя за черепом.
11. Остеометричні дослідження. Визначення довжини тіла за кістками скелета.
12. Методика збирання і транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок.
13. Система обліку й архівації палеоантропологічних даних.
14. Одонтологічні дослідження. Розповсюдження одонтологічних ознак у популяціях світу. Одонтологічні ознаки українців.
15. Дерматогліфічні характеристики. Розповсюдження дерматогліфічних ознак у популяціях світу. Дерматогліфічні ознаки українців.
16. Гематологічні ознаки. Розповсюдження гематологічних ознак у популяціях світу. Гематологічні ознаки українців.

17. Поняття про конституцію людини. Класифікація конституцій. Визначення конституційного типу будови тіла за індексом Піньє.
18. Антропологічний склад українського народу.
19. Порівняння конституціональних особливостей популяцій у світі.
20. Антропометричні точки тіла.
21. Пропорції тіла. Основні типи пропорцій тіла
22. Морфологічна характеристика основних расових груп.
23. Антропологічна структура населення земної кулі: Європа, Азія, Америка, Африка, Австралія та Океанія.
24. Походження рас. Сучасна наука про виникнення расових відмінностей людства.
25. Вплив зовнішнього середовища на формування расових ознак.
26. Географічна ізоляція та змішування як чинники расогенезу.
27. Зміни расових ознак та їхніх комплексів у ході соціально-економічного розвитку людства.
28. Наука проти расизму.
29. Еволюційні попередники людей та ранні етапи антропогенезу.
30. Формування людини сучасного фізичного типу.
31. Рушійні сили антропогенезу.
32. Гіпотези походження людини.

18. Рекомендована література (основна, допоміжна)

Основна література

1. Неведомська Є.О., Маруненко І.М. Антропологія: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. - К.: КУ імені Бориса Грінченка, 2013. - 40 с.
2. Сегеда С. Антропологія: Навчальний посібник. - К.: Либідь, 2001.
3. Сегеда С. Антропологія: Навчальний посібник. - К.: Либідь, 2009.
4. Борисова О.В. Соціальна антропологія: підручник для закладів вищої освіти. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2021. 416 с.

Додаткова література

1. Вовк Хв. Антропометричні дослідження українського населення Галичини, Буковини й Угорщини // Матеріали до української етнології. - Львів, 1908.
2. Вовк Хв. Антропологічні особливості українського народу // Студії з української етнографії та антропології. - Київ, 1995.
3. Дяченко В.Д. Антропологічний склад українського народу. - Київ, 1965.
4. Сегеда С. Антропологічна спадщина Ф. Вовка в світлі сучасних наукових даних // Федір Вовк. Антропологічні особливості українського народу. - Київ, 1994.
5. Сегеда С.П. Раси людини // Людина та її розвиток. - Київ, 1995
6. Man After Man: An Anthropology of the Future. — St. Martin's Press, 1990. — 128 p.
7. The New Dinosaurs: An Alternative Evolution. — Salem House Publishers, 1988. — 120 p.

19. Інформаційні (інтернет) ресурси

1. <http://www.crimea.com/~creation/text/36c.htm>
2. http://atheism.ru/library/Atheolog_4.phtml
3. <http://molitva.narod.ru/kr/1/primates.htm>
4. https://web.archive.org/web/20131104232556/http://www.sivatherium.narod.ru/library/Dixon_2/00_en.htm

Робоча програма навчальної дисципліни «Антропологія» перезатверджена зі змінами та доповненнями відповідно до наказу №_____ від _____ 2025 р.

Розділ робочої програми навчальної дисципліни	Зміни і доповнення
13. Засоби діагностики результатів навчання.	Внесення таблиці «Види та методи навчання і оцінювання»

Протокол від «__»_____202__ року №__

Завідувач кафедри

Сяська І.О.

